

Stichting Centrum '45

**Toespraak in het Atrium Stadhuis Den Haag bij de opening van de
tentoonstelling:
Sinti en Roma door de eeuwen heen in Nederland op 27 maart 2006
Dirk Wepster**

Zeer geachte aanwezigen,

Ik ben als psychotherapeut van Stichting Centrum '45, het landelijke centrum voor behandeling van oorlogs- en geweldsgetroffenen, gevraagd u bij de gelegenheid van de opening van de tentoonstelling Sinti en Roma door de eeuwen heen in Nederland op 27 maart 2006 te spreken over de problemen van de tweede generatie. Ik was vereerd door de vraag en wil de organisatie van vandaag allereerst bij dezen hartelijk danken voor het in mij gestelde vertrouwen. Ik hoop uiteraard hen niet te beschamen.

Lopende mijn voorbereiding voor vandaag trof me, dames en heren, het volgende: Ik was op 26 januari jl. bij de Auschwitz lezing van Simone Veil in Amsterdam. Mevr. Veil is een nu 79 jarige joodse ex- gevangene van Auschwitz. Zij werd na de oorlog de eerste voorzitter van het Europese parlement en is nog steeds een leidende figuur in organisaties die tot taak hebben de herinnering aan de Shoah levend te houden. Zij schetste in haar betoog de lange en moeizame weg die de herinnering aan de nazimoord na de oorlog gehad heeft. Ik citeer uit haar lezing:

"Maar nu de volkerenmoord op de joden tegenwoordig dan eindelijk erkend is in zijn specificiteit als het zinnebeeld van absoluut kwaad, blijft de vraag hoeveel mensen nog steeds onwetend zijn van het lot van de zigeuners, die ook werden vervolgd en vermoord. Hoeveel mensen weten dat 40 procent van de Europese Tzigane bevolking tijdens de tweede wereldoorlog is omgekomen? Ik herinner me heel goed het Tzigane kamp in Auschwitz, hele families die gehurkt op de grond zaten. Wij benijdden ze, omdat ze samen waren met hun familie. Wij geloofden dat ze niets te vrezen hadden. Maar op een nacht werden ze allemaal gedood.

De Roma en Sinti 'gemeenschappen' - aldus mevr. Veil - "hebben het hoofd moeten bieden aan enorme moeilijkheden om hun vervolging onder de Nazi's erkend te krijgen. Lange tijd werd hun zelfs de status van slachtoffer ontzegd. Tzigane overlevenden zijn grotendeels uitgesloten van het schadevergoedingsprogramma dat na de oorlog door de Federale Republiek Duitsland was opgezet. Heden ten dage zijn deze gemeenschappen nog steeds onderwerp van discriminatie en worden ze nog steeds geconfronteerd met ernstige moeilijkheden om de namen van degenen die gestorven zijn aan het licht te brengen, om getuigenissen bijeen te brengen, en meer in het algemeen om hun herinnering over te dragen.

Ik heb" - en ik citeer mevr. Veil nog steeds- "de joodse en Tziganen ervaring aangeroerd, maar ik moet beklemtonen, dat de betekenis van de holocaust veel verder gaat dan het lot van deze twee gemeenschappen. Als beeld van het absolute kwaad, een proces van de meest verregaande ontmenselijking, zet de holocaust ons aan tot een oneindige bezinning op menselijke waardigheid en menselijk geweten."

Ik herhaal : zet aan tot een oneindige bezinning op menselijke waardigheid en menselijk geweten. Ziedaar, dacht ik: Dit is een kern van wat met de term tweede generatie bedoeld wordt. Ik zal me nader verklaren.

"De thuiskomst na de oorlog was" , zoals Simone Veil in haar lezing even ervoor nog had gememoreerd, "vreselijk - we waren alleen, opgesloten in onze eenzaamheid, en wat het nog pijnlijker maakte dat niemand wilde horen hoe we geleden hadden. De vreselijke dingen die we te vertellen hadden, wilde niemand horen." De pijn van het overleven van Auschwitz werd van lieverlee stil gedragen, maar is geen naoorlogse zoon of dochter van overlevenden ontgaan. De menselijke waardigheid van vader en of moeder was getreden. En wat gewetenloosheid betekent kende overlevenden van te dichtbij. Velen gaven dit woordloos door aan zoons en dochters, die hen pijn zagen hebben en hen met pijn in eigen hart zagen lijden. Alleen dat wat niet ophoudt pijn te doen blijft in de herinnering zei de filosoof Nietzsche. Vele overlevenden wensten, maar konden de pijn niet vergeten en zagen het van de weeromstuit als hun opdracht te getuigen van de massamoord. En zo kwam het dat wat niet ophoudt pijn te doen en niet vergeten kan en mag worden, ook in ons de generatie na hen, zich nestelde als geweten. Nooit meer Auschwitz werd aanzet tot een oneindige bezinning op menselijke waardigheid en menselijk geweten en werd ook voor deze generatie een morele leidraad. Een leidraad voor gevoel en verstand.

Het weet hebben van wat er gebeurd is, kan echter tot klachten leiden: tot depressieve klachten, tot angsten en tot affect verflakking en nog meer, zo weten u en ik heden en dage. Wij psychotherapeuten trachten met eerste en tweede generatie als antwoord op die klachten wegen te vinden om met deze aanhoudende en niet weg te nemen pijn te leven. Ons devies luidt kort gezegd: de pijn erkennen en er uiting geven in plaats van je in woordeloos isolement onbegrepen terugtrekken en onvermijdelijk dien ten gevolge eerder genoemde psychische klachten ontwikkelen. En uitingen het liefst verbinden aan de sociale wereld om op die manier blijk te geven van het besef van het onontkoombare van deze zo moeilijk te bevatten pijn. En zo gebeurt het vandaag.

Maar dat kan alleen goed lukken als er van de kant van de gemeenschap begrip geboden wordt en vanuit een fijngevoelig besef hoe er met in achtneuring van goed fatsoen dient te worden omgegaan met deze pijn. En dat gebeurde in het verleden wel eens anders dan fijngevoelig. Ik vertel uit mijn praktijk. Toen een dochter van een Auschwitz overlevende zich bij ons meldde, was haar hulpvraag letterlijk: Begrepen worden met je verleden. Zij kwam bij het eerste gesprek met krantenartikelen aan over de lange weg naar een waardig behouden van de herinnering aan de 112 Sinti die in 1944 vanuit Den Haag zijn weggevoerd naar Polen. Pas 16 jaar geleden in 1990 bijna 50 jaar na dato, las ik kort geleden terug, was er de onthulling van de plaquette in de Bilderdijkstraat. Zij liet lezen hoe 5 jaar na dato een Hagenaar

in het Museon het nadien ontstane gemeenschapsgevoel van de Sinti verwoordde en ik citeer:" Al zeven maanden kan niemand bij het monument, omdat het achter een poort verstopt zit op slot. Alleen tijdens de dodenherdenking op 4 mei gaat de deur een uurtje open, zodat de gemeente een krans kan leggen", aldus de Volkskrant van 29-4- 1995. Zij uitte in het eerste gesprek opgekropte woede over de beruchte politieman Arie Vlak. Zij uitte woede over de tv uitzendingen over Settela Steinbach, waaromheen haar moeder en zij zo ook diep getroffen werden door de onbeschaamde wijze van gebruikmaken van haar beeltenis, waarbij haar identiteit welhaast ontfutseld was. Zij spuide woede naar de schrijver van het boek over de zoektocht naar de wortels van Settela's identiteit. De onbeschaamde wijze van gebruik maken van de persoonsgegevens vertoonde voor mij het boek lezend trekken van primeur jagen. Journalistiek van een m.i. bedenkelijke soort. Plaatsvervangende schaamte maakte zich van mij meester.

Ik kreeg jaren later van haar een verhalenbundel : Het Wilde Vuur geheten. Ik las de geschiedenis van een vrouw, die het verdriet van de familie in zich droeg en haar oom beschreef, de broer van vader , die na de oorlog op stations wachtte en wachtte op de terugkeer van zijn familie. Ik zag dit zo immens trieste verschijnsel van tegen beter weten in blijven hopen op de terugkeer van geliefden vertolkt worden door de tweede generatie dochter. Zij zag de onrust van de directe oorlogsoverlevenden bij voortdoring. Dezen immers kenden voor hun doden geen laatste rust- of herdenkingsplaats. In loyaliteit met hun ouders wendde de tweede generatie zich veelal niet af en zo leefden woede, verdriet en onrust ook in hen voort.

Ik hoop, dames en heren, dat het vanmiddag onthulde monument in de Bilderdijkstraat al was het maar voor een deel een functie zou kunnen krijgen om de gevoelens rond deze niet te verwerken geschiedenis een rustplaats te geven, ook voor hen van de tweede generatie. Ik hoop ook dat met deze tentoonstelling die vanuit de Sinti en Roma gemeenschap zelf gekomen is nabestaanden reacties vol begrip vanuit de maatschappij zullen krijgen. Ik kan nu zonder plaatsvervangende schaamte kijken naar de foto van Settela met de gedachte dat haar beeltenis anders dan tot nu toe niet ontfutseld is, maar eenduidig vanuit de Sinti- gemeenschap zelf naar buiten is gebracht. Mevrouw Veil dankte aan het einde van haar lezing allen die strijden en bouwen aan een wereld waarin Auschwitz niet mogelijk is. Op haar wijsheid voortbordurend zou ik de organisatie willen bedanken voor hun niet geringe inspanningen en moed om de geschiedenis van voorvader en voormoeder en nicht door pijn heen naar buiten te brengen en zo bij te dragen bij het levend helpen houden van de herinnering.

Ik dank u voor uw aandacht

[Dirk Wepster](#)

© Dirk Wepster 2006

Centrum '45

Website: <http://www.centrum45.nl>

Rijnzichtweg 35

2342 AX Oegstgeest

Tel: 071-5191500E-mail: mail@centrum45.nl
